

پُل صراط

آیت الله حسین نوری

در بحث معاد باین مطلب باید توجه کنیم که اصل «معاد» یعنی برانگیخته شدن انسانها از قبور و حضور آنها در صحنه قیامت - پس از گذراندن جهان برزخ - برای دریافت نثایج اعمالی که در صحنه زندگی دنیا انجام داده اند «عقلی» است باین معنا که هر انسانی بحکم عقل خود پس از ایمان به وجود خداوند حکیم و قادر و عادل به لزوم حشرونشر و معاد پی میبرد و بآن اعتقاد حاصل میکند - چنانکه شرح این مسائل در مقاله های قبلی نیز داده شد - ولی برای پی بردن به خصوصیات و جزئیات امور مربوط به «معاد» راهی جز نقل یعنی آیات قرآنی و احادیثی که از اهل بیت وحی و عصمت سلام الله علیهم صادر گردیده است نداریم و تاکنون در طی مقاله هائی برخی از این خصوصیات مورد بحث قرار گرفته است و اکنون در این مقاله بحث ما پیرامون «صراط» است.

رئیس المحدثین عالم بزرگوار اسلامی شیخ صدوق در «کتاب عقاید» خود (که همه مطالب آن از آیات قرآنی و روایات اهل بیت علیهم السلام اتخاذ شده است) میگوید:

اعتقاد ما این است که «صراط» حق است و آن پلی است بر روی جهنم کشیده میشود که عبور همه مردم از آن صورت خواهد گرفت و خداوند در مورد آن فرموده است:

«وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رِجْلِكَ عَذَابًا مُّهِينًا.»^۱ «یعنی هیچکس از شما انسانها نیست مگر اینکه از روی جهنم خواهد گذشت و بر آن اشراف پیدا خواهد کرد و این حکم حتمی پروردگار است»^۲.

میدهد و لذا امیرمؤمنان علیه السلام میفرمود من صراط مستقیم خداوند و دستگیره محکم الهی که هرگز گسستگی در آن راه ندارد هستم و در اخبار اهل بیت علیهم السلام این مطلب آمده است که «در روز قیامت راه بهشت از روی پُلی که بر روی جهنم کشیده شده است میباشد و برای ورود به بهشت راهی جز عبور از این پُل وجود ندارد»^۳.

در این مورد باید دانست که احادیث فراوانی از حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت کرامش علیهم السلام صادر گردیده است که همگی دلالت بر این موضوع دارند که یکی از مراحل سخت روز قیامت عبور از پُل صراط است و این احادیث یحذی است که در کتاب کفایة الموحدین که یکی از کتابهای پرارزش در عقاید استدلالی است میگوید: اعتقاد به پُل صراط از ضروریات دین اسلام است و کسی که آنرا انکار کند یکی از ضروریات دین اسلام را انکار کرده است و لازم است همه مکلفین این اعتقاد که در آخرت جسری بر روی جهنم کشیده میشود و باید همه مردم از آن عبور نمایند را داشته باشند.

در اینجا برای روشن شدن بیشتر این موضوع به ذکر چند حدیث مبادرت می کنیم:

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمودند: احوال انسانها در عبور از پُل صراط یکسان نیست گروهی مانند برق از آن عبور میکنند و جمعی به سرعت دویدنی سب و دسته ای مانند راه رفتن عادی و طائفه ای مثل حرکت کودک چند ماهه که موقع راه رفتن دستهای خود را نیز روی زمین میگذارد و خود را بسینه میکشد و بالاخره گروهی

استاد بزرگوار ما علامه طباطبائی رضوان الله علیه نیز در تفسیر همین آیه میگوید: روایاتی که در تفسیر این آیه وارد گردیده است با روایاتی که مربوط به صراط است و آن پلی است که بر روی جهنم کشیده میشود و مردم از جانب خداوند مأمور میشوند که از روی آن عبور کنند و اشخاصی نیکوکار از آن عبور میکنند و افراد گناهکار از روی آن به جهنم سقوط میکنند ارتباط دارد و لذا شیخ صدوق این آیه را با موضوع پُل صراط ارتباط داده است.^۴

شیخ بزرگوار مفید رحمة الله علیه می گوید: صراط در لغت بمعنای راه است و بهمین مناسبت است که دین اسلام صراط نامیده میشود چه اینکه دین اسلام راه فلاح و سعادت مردم است و نیز بهمین جهت است که ولایت حضرت امیرمؤمنان علیه السلام و امامانی که از ذریعة آنحضرت میباشند «صراط» نامیده شده است زیرا ولایت اهل بیت علیهم السلام وسیله ای است که انسان در کلیة مراحل زندگی از راهنمایی های اهل بیت علیهم السلام پیروی میکند و آنان را الگو و اسوه زندگی خود قرار

افتان و خیزان از پیل صراط عبور مینمایند.^۶
این موضوع نیز روشن است که این تفاوت بستگی به اعمال انسانها در زندگی دنیا دارد.

۲- یکی از راویان احادیث بنام «مفضل بن عمر» میگوید از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم صراط چیست؟ حضرتش در پاسخ فرمودند: صراط دوتا است: یکی در دنیا و دیگری در آخرت و اما صراط دنیا عبارت از امامی است که اطاعت آنرا خداوند واجب کرده است و کسیکه معرفت کامل در حق او پیدا کند و اثر او پیروی نماید و راهی را که او پیش پای انسانها میگذارد به پیماید از صراطی که پلی است بر روی جهنم به آسانی میگذرد ولی کسیکه در دنیا امام بحق را نشناسد در جهان آخرت هنگام عبور از صراط قدمش میلغزد و در آتش جهنم سقوط میکند.^۷

۳- حضرت باقر علیه السلام فرمود که حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله به حضرت علی علیه السلام فرمودند:
یا علی در روز قیامت من و تو و جبرئیل بر صراط نشسته ایم و جز کسانی که در دست آنها نوشته ای که دلالت بر ایمان آنها به ولایت تو باشد نمی توانند از آن عبور کنند.^۸

۴- حضرت باقر علیه السلام فرمودند ابوذر گفت من از حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمودند: رعایت پیوند خویشاوندی (صلة ارحام) و رعایت امانت در دو طرف پل صراط قرار گرفته است کسانی که پیوند خویشاوندی را در نظر گرفته و با خویشاوندان خود ارتباط لازم را داشته و کمک و مساعدت لازم را انجام داده اند و همچنین کسانی که امانت را مراعات نموده اند به آسانی از صراط میگذرند و به بهشت راه مییابند ولی کسانی که وظیفه خود را در برابر خویشاوندان مراعات نکرده و همچنین در امانت خیانت کرده باشند هنگام حرکت از صراط به جهنم سقوط میکنند.^۹

و بالأخره مفاد روایاتی که از اهل بیت علیهم السلام رسیده است این است که

«بل صراط» دارای مواقف و گردنه هائی است که در هر یک از آنها از این امور که از لحاظ فرهنگ اسلامی حائز اهمیت میباشند سؤال بعمل میآید:

۱- ایمان و خلوص و کمال ایمان

میدانیم ایمان به خداوند متعال دارای مراتبی است و در موقف اول انسانها از همین جهت مورد سؤال قرار میگیرند و البته ایمان بخداوند در صورتی کامل خواهد بود که فراگیر همه اصول و مخصوصاً بر حسب روایات، شامل ولایت اهل بیت علیهم السلام نیز باشد که حضرت رضا علیه السلام نیز هنگام عزیمت بطوس در عبور از نیشابور در پاسخ نقاشی بیان حدیثی از آنحضرت، حضرتش «لا إله إلا الله» را که نخستین پایه اصول دین است بیان کردند و از آن پس فرمودند «لکن مع شروطها و اما من شروطها» یعنی کلمه توحید به انضمام شرائط آن نتیجه بخش است و من هم جزء آن شرائط میباشم.

۲- نماز

در میان وظائف اسلامی «نماز» دارای موقعیت خاصی است و احادیث فراوانی از حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت بزرگوارش صادر گردیده است که همه آنها تأکید بر درست اجرا آوردن و عمل امانت شرائط آن دارند و آنرا ستون دین و سر لوحه اعمال انسانها قلمداد میکنند و سهل انگاری و کوچک شمردن آنرا مورد انتقاد شدید قرار میدهند و در گردنه دوم صراط سؤال از نماز خواهد بود.

۳- ادای مالیات اسلامی

این مطلب روشن است که هر چند برنامه اقتصادی اسلام طوری تنظیم شده است که اگر مورد عمل قرار بگیرد یک نفر فقیر در سطح زمین باقی نماند ولی تا هنگامی که عملش نشده است و افراد محتاج در جامعه وجود دارد باید

افراد مسلمان احساس مسئولیت شدید بکنند و در ادای مالیات اسلامی با برنامه جامع و صحیح هرگز سستی و سهل انگاری ننمایند تا همه افراد از یک سطح زندگی نسبتاً مرفه برخوردار باشند.

بعلاوه مصرف مالیات اسلامی تنها کمک به محتاجان نیست و همواره در جامعه احتیاجاتی و کاستی هائی وجود دارد که لازم است از راه ادای مالیات اسلامی آن احتیاجات مرتفع و آن کاستی ها برطرف شود: «جوامع اسلامی احتیاج به مراکز تعلیم و تربیت، مدارس علوم، بیمارستانها، اصلاح راهها، نشر کتابهای مفید، ساختن پلها و امثال اینها دارد و یکی از مصارف مالیات اسلامی تأمین این قبیل احتیاجات نیز میباشد.

۴- روزه ماه رمضان

ماه رمضان در میان ماههای دوازده گانه سال دارای شرافت و فضیلت مخصوصی است قرآن مجید در این ماه نازل و شبهای قدر در این ماه واقع گردیده است این ماه، ماه توجه بخدا و توبه و استغفار بدرگاه حق تعالی است و روزه گرفتن در این ماه بر افرادی که عذر شرعی ندارند واجب است و یکی از عقوبات پل صراط مخصوص پرورش از رعایت وظیفه ای است که انسانها در این ماه دارند.

۵- حج خانه خدا

دین اسلام بمنظور برقراری ارتباط میان مسلمانان جهان و وظیفه ای بعنوان حج بیت الله الحرام مقزور فرموده است تا از همه اطراف و اکناف گیتی مسلمانان که تمکن دارند بسج شوند و در یک نقطه معینی در مجاورت خانه خدا گرد آیند تا هم شکوه و عظمت اسلام را در میان مردم جهان بنمایش بگذارند و هم در ضمن انجام عبادت خداوند با هم تبادل نظر و تشریح مساعی برای رفع مشکلاتشان بعمل بیاورند و فریاد بیزاری از کفر و استکبار را از آن نقطه مقدس بگوش مستکبرین برسانند و هر کسی که

بقیه در صفحه ۲۳

در راه تحقق این وظیفه مهم سنگ اندازی کند و موجب بهم خوردن و ضعف این اجتماع یا اختلال در هدف آن گردد مقصر و مسؤول است.

۶- پاکیزگی

دین اسلام دین نظافت و پاکیزگی است و در این دین الهی به نظافت و پاکیزگی اهمیت فوق العاده ای داده شده است بطوری که این موضوع یکی از امتیازات این دین محسوب میشود و بر اساس تعالیم اسلامی باید نور نظافت نه تنها آرزیدن و لباس و خانه مسلمان بلکه از کویچه و خیابان و شهر و مملکت آنها بنیاید و نیز نه تنها از ظاهر بلکه قلب و جان آنها بنور و پاکیزگی تقوا روشن باشد.

بقیه از مبانی رهبری در اسلام

محدثین اهل سنت^۶ از این عباس روایت کرده اند که وقتی آیه «مؤذنت قریبی» نازل شد، اصحاب گفتند:

«یا رسول الله من قرانک آلذین وجبت علینا مؤذنتهم؟»

ای رسول خدا کیستند نزدیکان که خداوند مؤذنت آنها را واجب نموده است؟

پیامبر اسلام فرمود:

«علی وفاطمة وائمهنا.»^۷

آنها عبارتند از: علی و فاطمه و دو فرزند آنها.

جمع بندی و نتیجه گیری مذکور صریحاً در دعای ندبه ذکر شده است، در این دعا در مقام نیایش خطاب به خداوند متعال چنین می گوئیم:

«ثم جعلت اجر محمد صلواتک علیه و آله مؤذنتهم فی کتابک فقلت: «فل لاأسألکم علیه اجر اإلا المؤمنة فی القری» وقلت: «ماأسألکم من اجر فهو لکم» وقلت: «ماأسألکم علیه من اجر إلا من شاء أن یخذ إلى ربه سیلاً» فكانوا هم السبیل إلیک واکملک إلی رضوانک.»

... سپس مزد محمد (درود تو بر او و خاندانش) را در کتاب خود قرآن، مؤذنت آنها «اهل بیت» قرار دادی و گفتی بگو: «من در

این نکته تیز روشن است که نظافت و پاکیزگی آنوقت در نظر اسلام ارزشمند است که با کیفیت و فورمول اسلامی انجام بگیرد و در عقبه ششم صراط سؤال مربوط به نظافت است.

۷- حقوق مردم

شدیدترین مواقف و عقبات پل صراط عقبه سؤال از حقوق مردم است که خداوند متعال سوگند یاد کرده است که از ظلم هیچ ظالمی نگذرد و حق مظلوم را هر که باشد از ظالم بگیرد. حضرت صادق علیه السلام در تفسیر آیه شریفه «إن یتک لبالمصدا»^۸ فرمودند مرصدا قنطره و گرده ای است در پل صراط و هر کس که در گردش مظلمه ای و حقی باشد نمیتواند از آن بگذرد.^۹

در پایان این مقاله از خداوند برای همه مسلمانان توفیق عمل بویافتهای اسلامی و لطف و

کمک برای ثابت ماندن گامها در پل صراط و آسان گذشتن از این عقبات را خواستاریم و این مطلب که در روایات اسلامی مکرر آمده است که پل صراط از مودقیقتر و از شمشیر قاطع تر است شاید کتابه از دقت و قاطعیتی است که در رابطه با موضوعاتی که ذکر گردید بعمل خواهد آمد «اللهم تبنت أقدمانا علی الصراط»

ادامه دارد

- ۱- سوره مریم. آیه ۷۱.
- ۲- بحار الانوار. ج ۸ ص ۷۰.
- ۳- تفسیر العیزان. ج ۱۴ ص ۱۰۰.
- ۴- بحار الانوار ج ۸ ص ۷۰.
- ۵- کفایة المؤمنین. ج ۳ ص ۳۲۱.
- ۶- بحار الانوار. ج ۸ ص ۶۴.
- ۷- بحار الانوار. ج ۸ ص ۶۶.
- ۸- بحار الانوار. ج ۸ ص ۶۷.
- ۹- سوره فجر. آیه ۱۴.
- ۱۰- کفایة المؤمنین. ج ۳ ص ۳۲۶. ۳۳۰.

مقابل خدمت از شما مزدی نمی خواهیم جز مؤذنت قریبی و گفتی: «آنچه به عنوان مزد خواستیم به سود شما است» و گفتی: «من از شما مزد نمی خواهیم، اجر من همین بس که هر که بشوهد راه پروردگار خود را پیش بگیرد» بنابراین آنها «خاندان رسالت» را تو و طریق وصول به مرضات تو بودند.

نکته قابل توجه اینکه قرآن کریم نه تنها امامان خاندان رسالت را راهنمایان راه خدا، بلکه آنها را راه خدا می داند، نمی گوید: امام راهنما است بلکه می گوید: امام راه است، تاکید بر اینکه تکامل مادی و معنوی انسان و وصول او به فلسفه آفرینش خویش راهی جز امامت رهبری رهبران الهی ندارد.

ادامه دارد

- ۱- نگاه کنید به کتاب عدل در جهان بینی توحید، درس دوم.
- ۲- سوره بقره. آیه ۱۲۴.
- ۳- در این زمینه در محبت «شرایط امامت» بیشتر توضیح خواهیم داد.
- ۴- «الذکروا نعمتی الی نعمت علیکم واولوا بهدی اوف بهدکم»- نعمتی را که بر شما ارزانی داشته ام یاد کنید و به پیمان من وفا کنید، به پیمان شما وفا خواهیم کرد. (سوره بقره. آیه ۱۰).
- ۵- نگاه کنید به سوره شعراء. آیات ۱۰۹، ۱۲۸، ۱۲۵، ۱۶۴، ۱۸۰.
- ۶- صحیح بخاری، صحیح مسلم، مستند ابن خنبل- تفسیر ثعلبی.
- ۷- دلائل القصد. جلد ۲ صفحه ۷۵.